

mirski, ki meni, da »je delo namenjeno najprej vsem inženirjem, ki jim poslanstvo poklica in smisel dejavnosti še vedno (tudi idealistično) nekaj pomenita, potem oza-veščanju širše javnosti o (dis)kontinuiteti razvoja našega poklica, predvsem pa raziskovalcem in drugim, ki bodo imeli predstavljeno védenje, podatke in interpretacije voljo in željo nadgraditi.« (str. 127)

Mojca Šorn

Jože Prinčič, Pot do slovenske narodnogospodarske suverenosti 1945–1991.

Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2013, 388 str., ilustr.

(Zbirka Razpoznavanja=Recognitiones, 19)

Dr. Jože Prinčič, katerega osrednje področje raziskovanja je gospodarska zgodovina Slovencev, je znanstveni svetnik na Inštitutu za novejšo zgodovino. Je avtor oziroma soavtor enajstih znanstvenih in šestih strokovnih monografij ter vrste razprav in člankov. Težišče njegovega raziskovalnega dela so temeljni procesi in prelomnice v gospodarskem življenju Slovencev v dvajsetem stoletju (s poudarkom na obdobju po drugi svetovni vojni) ter gospodarsko sodelovanje Slovenije s sosednjimi državami, razvoj posameznih panog, podjetij in mest ter življenjske poti uspešnih bančnikov in direktorjev. Njegova odmevnejša dela v preteklih letih so bila Slovenska industrija v jugoslovanskem primežu (Novo mesto 1992), Nacionalizacija na ozemlju LR Slovenije 1945-1963 (Novo mesto 1994), V začaranem krogu (Ljubljana 1999), Zgodovina slovenskega bančništva (soavtor, Ljubljana 2000), Bančniki v ogledalu časa: Življenjske poti slovenskih bančnikov v 19. in 20. stoletju (soavtor, Ljubljana 2005), Iz reforme v reformo (soavtor, Ljubljana 2006), Tovarna vijakov Plamen Kropa (Radovljica 2007) in Biti socialistični direktor (soavtor, Ljubljana 2008). Leto 2013 je bilo za Prinčiča še posebej uspešno, saj je poleg pričujočega dela izdal tudi znanstveno monografijo z naslovom Križ in kapital. Premoženje, financiranje in podjetniška dejavnost RKC na Slovenskem, ki je naletela na velik medijski odziv. Pričakovano, saj gre za prvi poskus argumentirane in poglobljene zgodovinske obravnave posameznih vidikov gospodarskega, finančnega in še drugih oblik pridobitniškega delovanja RKC, katoliške stranke in laikov na Slovenskem v zadnjih sto petdesetih letih.

388 strani obsegajoča znanstvena monografija Pot do slovenske narodnogospodarske suverenosti 1945-1991 je izšla v zbirki Razpoznavanja/Recognitiones, katere urednik je dr. Aleš Gabrič in je že 19 delo zbirke, ki deluje v okviru Inštituta za novejšo zgodovino. Knjiga je ob predgovoru, bogati slikovni in tabelarni prilogi, povzetku, seznamu kratic in okrajšav, navedbi virov in literature ter imenskemu kazalu, razdeljena na osem⁴ smiselno povezanih in časovno razvrščenih poglavij, ki

⁴ Čas obnove, preobrazbe in neizpolnjenih pričakovanj; Omejene ustavnopravne, sistemske planske in strateško razvojne možnosti; Vloga slovenske politike pri krepitevi nacionalne gospodar-

zajemajo tako spodbudne kot zaviralne dejavnike krepite nacionalne gospodarske moči, uspehe pri utrditvi povezav med proizvodnimi in neproizvodnimi dejavniki ter šibke člene narodnogospodarske organiziranosti ob vstopu v odločilno obdobje gospodarskega osamosvajanja. Kot izpostavi Prinčič v predgovoru, »so zajete tudi živahne strokovne razprave o razvojnih težiščih slovenskega gospodarstva po uveljavitvi suverenosti in njegovem prilagajanju evropskim integracijskim procesom, ki so tekle v letih 1990 in 1991«.

Da se je avtor odločil za problematiko, ki se osredotoča na enega najbolj pomembnih in vedno aktualnih procesov iz naše najnovejše gospodarske zgodovine, to je na načrtno vzpostavljane temeljev slovenske narodnogospodarske organiziranosti v letih 1945-1991, ki so neločljivo povezani s pojmom suverene države, »je povezano s slabimi političnimi in gospodarskimi razmerami v naši družbi, ki se bodo lahko v naslednjih letih še zaostrile«. Za pisanje pričujočega dela je bilo med drugim potrebno imeti ogromno volje in velik motiv. Slednji pa v današnjih časih, ko se tudi raziskovalnim organizacijam med drugim drastično zmanjšujejo sredstva, ni več tako samoumeven. Kljub temu ga je avtor zbral dovolj. Razlog zanj je našel tudi »v povečevanju števila objav in izjav v medijih, katerih avtorji zaradi aktualnih političnih potreb zgodovinska dejstva obravnavajo neobjektivno ali jih celo namerno spregledajo, vse z namenom, da bi zameglili pogled na bližnjo preteklost ali ji celo naprtli odgovornost za današnje nepoštenje in žalostno stanje družbe in gospodarstva«.

V drugi jugoslovanski državi se je pojem narodno gospodarstvo »naselil v gospodarski in politični besednjak« na prehodu iz šestdesetih v sedemdeseta leta in ga ni zapustil vse do razpada države. Uveljavljati se je začel z opuščanjem državnega centralizma na zvezni ravni in s prenosom pristojnosti na republike in avtonomni pokrajini, »polno domovinsko pravico pa mu je utrla ustava iz leta 1974«. Pojem narodnega gospodarstva Prinčič definira izjemno koncizno. Po njegovem je omenjeni pojem »neločljivo povezan s pojmom države, s čimer se loči od lokalnega oziroma regionalnega in mednarodnega ali svetovnega gospodarstva in predpostavlja velik in zaokrožen gospodarski sistem, »ki ga sestavljajo vse pomembne proizvodne in uslužnostne dejavnosti na določenem nacionalnem ozemlju«. V časovnem loku 1945-1991 je

ske moči; Prednosti in bremena položaja gospodarsko najrazvitejše republike; Posodobitev gospodarske sestave ter utrditev povezav med proizvodnimi in neproizvodnimi dejavnostmi; Šibki člani narodnogospodarske organiziranosti; Gospodarsko osamosvajanje; Pogledi na prihodnost.

bilo več obdobj in ločnic, v tem obdobju pa je izpolnila pogoje za preoblikovanje svojega gospodarstva iz regionalnega v narodno gospodarstvo. Kot ugotavlja Prinčič, do sredine šestdesetih let vodilni slovenski politiki niso bili vselej pripravljeni braniti nacionalnih koristi. Prelomnico je pomenil izvršni svet, ki ga je vodil Stane Kavčič. Slednji je namreč »odločneje postavil zahtevo za preobrazbo federacije, odpravo centralizirane gospodarske ureditve, sprostitev tržnega mehanizma, pa tudi prilagoditev sistema podpiranja razvoja manj razvitih republik novim zahtevam in razmeram«. Vendar pa zaradi nasprotovanja vladajoče politike Kavčičeva prizadevanja niso mogla priti do izraza. Do leta 1974 in sprejetja ustave, ki je pomenila pomemben mejnik v procesu decentralizacije, so bile ustavnopravne, sistemsko planske in plansko strateške možnosti zelo omejene. Tudi sprejetje ustave pa ni prineslo ravnovesja med centralizacijo in decentralizacijo, še več, konflikti med federalnimi enotami so se prenesli na gospodarsko področje. Slovenski politični vrh se je po letu 1980 vse bolj odločno postavil v bran svojim gospodarskim interesom, sredi osemdesetih let pa ugotovil, da v državi ni več »klime« za izboljšanjem gospodarskih razmer, zato je sklenil, da Slovenija začne prevzemati vzvode gospodarskega življenja v svoje roke. Kot ugotavlja avtor, je Slovenija kljub temu, da zasnova gospodarske ureditve in usmerjanja gospodarskih tokov ni bila v prid slovenskim potrebam in pričakovanjem, od leta 1945 do sredine osemdesetih let minulega stoletja znala izrabiti in tudi unovčiti prednosti, ki jih je kot najrazvitejša republika imela v enotnem jugoslovanskem gospodarskem prostoru. Poleg ostalega je »v tem času končala proces industrializacije, spremenila in posodobila svojo gospodarsko sestavo, postala je izvozna in tudi imigrantska dežela, ki je pomagala blažiti težave brezposelnosti v drugih jugoslovanskih republikah«. Slovenija je do konca osemdesetih let prejšnjega stoletja na gospodarskem področju »dozorela in se razvila do stopnje, ki jo je bilo mogoče doseči brez radikalnih političnih sprememb in posegov v jugoslovansko državno in ustavnopravno ureditev«. Gospodarska kriza v osemdesetih in razpadanje države pa so oslabili zmogljivosti slovenskega gospodarstva. Dogajanje po letu 1985 Prinčič podrobno osvetli v poglavju Gospodarsko osamosvajanje. V času osamosvajanja je bilo prevladujoče mnenje, »da mora Slovenija kot majhna država z »nemško kulturo« in nekaterimi značilnostmi, ki so »kot nalašč za razvoj industrije«, postati industrijsko središče z visoko razvito tehnologijo, temelječo na kakovosti človeških virov in organizacijskih sistemih«. Za bolj realne so se izkazale napovedi posameznikov, ki niso bili tako optimistični. Danes, dvajset in nekaj let po osamosvojitvi, je prišlo tako daleč, da celo vodilni politiki iz časa osamosvajanja, kot na primer France Bučar, ugotavljajo, da so državo »na žalost le osamosvojili, niso je pa naredili«.

Kot velja za večino Prinčičevih dosedanjih objavljenih knjig, je treba, kljub temu, da se avtor v pričujočem delu opira predvsem na poprejšnja spoznanja, ki so skoraj v celoti rezultat njegovih raziskovalnih prizadevanj v preteklih tridesetih letih, tudi to knjigo uvrstiti med pionirska dela na področju gospodarske zgodovine Slovencev v času druge jugoslovanske države. Knjiga, napisana z avtorju lastno natančnostjo, je izvirno znanstveno delo, ki temelji na obsežnem arhivskem gradivu, periodičnem tisku in relevantni literaturi. Skrbno izbrane fotografije in tabelarni prikazi, ne samo

dopolnjujejo, temveč še dodatno osvetlijo in nadgradijo osnovno pripoved, ki s tem pridobi na svoji prepričljivosti, povednosti in žlahtnosti. Knjiga je velika pridobitev na področju slovenske gospodarske zgodovine, tako da jo priporočam v branje ne le strokovni, temveč tudi širši javnosti.

Aleksander Lorenčič